

נתיבות ההוראה

להוצאת חידו"ת ממורינו
הגאון הגדול רבי מתתיהו דייטש שליט"א
גאב"ד רמת שלמה, ובעל נתיבות אדם

פסקי הלכות, תשובות והוראות
מאת מורינו הרב שליט"א ומרבני בית ההוראה יד הרמ"ה

פרשיות ויגש - וידו, טבת תשפ"ד | גיליון ב'

נתיבות ההוראה

דין הפתילות של נר הנוכה אחר הנוכה

שאלה: ע"ד השאלה, בהא דקיי"ל הנותר משמן דנר הנוכה ביום השמיני אסור בהנאה וצריך לשורפו בפני עצמו, האם גם שיירי הפתילות דינן הכי, או לא.

תשובה: האי מילתא לכאורה תליא ברבותא, לפי סתימת השו"ע אין לאסור שיירי הפתילות שנשארו אחר גמר ההדלקה, והח"א וקיצור שו"ע סתמו דגם שיירי הפתילות נאסרו ושורפן בפנ"ע כמו נותר השמן, ואמנם כן הוא מנהגו של ישראל קדושים, וכן נהגו אבות"ק ורבוח"ק.

בירור הענין: א. אפתח במקור ההלכה, איתא בשאלתות דרב אחאי גאון (פר' וישלח, סי' כו, ש"ב) בזה"ל, אם כבתה והותיר שמנה מוסף עליו יום ב' ומדליקו וכו' הותר ליום ח' עושה מדורה ומדליקו בפנ"ע דכיון דהוקצה למצוה אסור להסתפק ממנו עכ"ל, והו"ד בתוס' (שבת, דף מד ע"א, ד"ה שבנו), וכ"כ הרא"ש, והמרדכי בשם השאלתות (ריש פרק ב"מ), ובמור שו"ע (סי' תרעו), וכן פסק השו"ע (שם, סעי' ד) וז"ל, הנותר ביום השמיני מן השמן הצריך לשיעור הדלקה עושה לו מדורה ושורפו בפנ"ע שהרי הוקצה למצוה עכ"ל, ולא הזכיר נמו את הפתילות, ולכאורה ריהטא דלישנא משמע דקאי רק על השמן, דאל"ה הו"ל למימר כן בהדיא דהה"נ לענין הפתילות, ולכאורה יש לדיוק כן נמו בלשון השאלתות, שכתב, ומדליקו בפני עצמו, ומשמע דקאי אמילתא דרא לכד, והיינו רק על השמן וכנ"ל.

מיהו מריהטא דרב"ה הר"ן (ריש הל' תוכה בפרק ב"מ) שהביא כן בשם הגאונים מתבאר בהדיא דגם על הפתילות אמרינן הכי שאסורין וצריך לשורפן, עי"ש, והנה כי כן מצאתי בהדיא בספר חיי אדם (כלל קנד, סעי' לא) ובספר קיצור שו"ע (סי' קל"ט, סעי' ב) שכתבו נמו הפתילות אסורות ומעונין שריפה, עי"ש.

ב. ואשר יראה בזה, דלשיטתייהו אולא, דהנה הקשו הראשונים ע"ד השאלתות הנ"ל, הנותר השמן מנ"ח אסור בהנאה, דהרי זה סותר למה שפסק הרי"ף דהנותר מן השמן לאחר שיעור ההדלקה מותר לכבותה וליהנות ממנו, ולהכי העלה שם הר"ן לנכון דאיכא בזה מחלוקת הגאונים עם הרי"ף, ונקט דכשנותן השמן להדלקה הרי הוא מקצה את כל השמן, עי"ש, מיהו הב"י (שם) קשיא לי' דהא חזינן דהרא"ש כתב נמו סברא זו דעושה לו מדורה בשם השאלתות ומ"מ פסק ג"כ כדברי הרי"ף הנ"ל, ולכן מיישב הב"י דמה שאמרו כאן הנותר מהשמן עושה לו מדורה, איירי שנותר מהשמן הצריך לשיעור ההדלקה ממש, והרי זה שפיר הוקצה למצוה, ולכן צריך לשורפו, משא"כ בדינא דהרי"ף, הרי איירינן בשמן הנשאר לאחר שיעור ההדלקה, ומביא הב"י נמו מש"כ המהרי"א דהיכא שנתן השמן בסתם אז הוקצה למצוה בכלו וצריך לשורפו, ודוקא בהתנה שאינו מקצה יותר משיעורו ככה"ג שריא אח"כ, אבל הב"י לא ניחא לי' בזה, מכיון דהוא נקיט דאף בסתמא שריא לאחר שיעור ההדלקה, ובדברי הר"ן מבואר כמהרי"א, וכמש"כ שם הב"י, ומתבאר דהב"ח נמו הסכים לזה, עי"ש.

ומעתה נראה, דינא דשיירי הפתילות מיתלי תליא בהנ"ל, דהנה לפי דברי הבית יוסף, הרי לא אסרינן אלא הנצרך לשיעור ההדלקה, וא"כ שיירי הפתילות שנשארו אחר ההדלקה אינן אסורות, דאינו מקצה דעתו מהפתילות, כיון שיועד ודאי שישארו נמו אחר קיום המצוה, [ועל המשטה חתיכת הפתילה שהיתה נשרפת תוך שיעור ההדלקה לא נראה דשייד לאוסרו עכשיו, ואוליגן בתר כולה], אבל לפ"ד הר"ן והמהרי"א, כיון שהדליקו סתמא, אמרינן שהקצה את כל השמן להדלקה הה"נ יש לצדד כלפי הפתילות, שבסתמא הקצהו לנ"ח, ואף הנשאר ממנו אסור בהנאה, כיון שהדליקו סתמא לנ"ח, ברם אכתי י"ל דשאני פתילה דמיעד ידע ודאי שישאר, ולא אקצי', מיהו עכ"פ איכא לצדד לאידך גיסא, דמ"מ כיון שהדליקו סתמא, ולא התנה בפירושו שלא ישאר מוקצה, הו"ל הקצה כולן למצוה, ודיינינן לכולהו כתשמישי מצוה, ולכן כל השיריין אסורין וצריך לשורפן, ודו"ק.

~ המשך בעמ' 2

תוכן הענינים

~ ד"ת ממורינו הרב שליט"א ~

'נתיבות ההוראה': דין הפתילות דנ"ח אחר הנוכה
'נתיבות ההלכה למעשה': שבת, ירושת מקום בביהכ"נ
'נתיבות הש"ס': י' בטבת שחל בער"ש, אכילה ורחיצה
'נתיבות רבותינו': שמירת שבת כהלכתה

~ ד"ת מרבני בית ההוראה שליט"א ~

א. כדו"ק עיסה העשויה ליחלק לעיסות עם טעמים נפרדים
ב. פרי שנגמר כל צרכו אבל טעמו מר וחמוץ, ברכתו

נתיבות ההלכה למעשה

תשובות הצרות, והוראות למעשה

ירושת מקום בבית הכנסת

ע"ד ראובן שנפטר והיה לו מקום מכובד בביהכ"נ, ועתה רוצה בנו לרשת מקומו, אך הנבאים באים במענה שישנם זקנים נשואי פנים הראויים לישב על מקום זה יותר מהבן היורש.

הנה כבר נשאל בזה בשו"ת מהר"י בירב (סי' ג), והשיב כי הצדק עם הבן, דמצות מפני שיבה תקום הו"ל רק כשאין בו חסרון כים עי"ש, ועי' שו"ת מהרש"ם (חלק ג, סי' מג) דאשה יכולה למכור מקום אביה בביהכ"נ דהוי נכסי מלוה, עי"ש. אך בשו"ת הדרב"ז (חלק ב, סי' תרכה) כתב על גידוץ זה, שהיורש חייב למסור מקומו לזקן, ואי משום חסרון כים, ישלמו לו הקהל דמי המקום, ואף כופין את היורש על כך כמו שחייבין הקהל לפדות ת"ח יותר מכדי שווי, עי"ש.

ולמעשה נראה, שיפייסו את היורש בסכום הגון, ויביאו לו מקום מכובד אחר כפי חשיבותו, אך אם אינו מתפייס בכ"ז צריכים למסור לו מקום אביו מדין ירושה, ופוק חזו לשון זקיה"ק מצאנו זי"ע בדב"ח (חלק ב אהע"ז, סי' כז) שכותב בתו"ד ירושת הבן עם רשות אביו הכל המשך אחד, עי"ש.

קריאת דוא"ל שהתקבל בשבת

ע"ד השאלה בא' שנשלח לו בשבת איזה מסמך חשוב, וא"א לבקש מהשולח לשלוח זאת שנית.

הנה לפמש"ג בשו"ע ורמ"א (סי' שיה, סעי' א) דישראל העושה במידו מלאכה האסורה בשבת אף לישראל שע' המלאכה עבורו, וכ"מ בפ"ב (סק"ה) ~ המשך בעמ' 4

ג. ואמנם כן, כד נדייק היטב בדברי החי"א והקצשו"ע, נראה לכאורה בהדיא דנקטו בזה בדברי הר"ן והמהרי"א הנ"ל, ודו"ק, ועי' בארוכה בשו"ת נתיבות אדם (חלק א, סי' ט) בבירור דעתם בזה.

ד. ונראה דיש מקום לומר כי באמת נחלקו בזה השאלות עם הר"ן בשם הגאונים, והשאלות ס"ל דרוקא שמן הנשאר משיעור הנצרך להדלקה נאסר, וכמש"כ הב"י, ולהכי לא הוכיח נמי שיירי הפתילות, דס"ל דהן אינן נאסרות כלל אחר ההדלקה וכנ"ל, אבל הגאונים שהביא הר"ן ס"ל דגם שיירי הפתילות צריך לשורפן הדוקא למצותן, והיינו דס"ל דכל מה שהכניס למנורה לפני ההדלקה, ולא התנה מירי, נאסרו כולן, ולכן אף שיירי הפתילות נאסרו בהנאה וצריך לשורפן וכמשנ"ת.

והעני"ד איכא לעיוני בזה, דהרי קי"ל בדרבנן יש ברירה, וא"כ שפיר אמרינן דשמן הנשאר הוא ממה שנתן בשמיני, והחלק שנדלק, הוא מאותו שמן שנשאר מיום ז', ואמרינן דהוכיח שהשמן שהוקצה הוא שכבר נדלק, והנשאר שרי, וכעני"ן דן הנצי"ב בהעמק שאלה (סי' כו) דיצא לדון דהרי אף לפ"ד הב"י הנ"ל דרוקא שמן הנשאר מתוך השיעור אסור, א"כ הרי אף אחר שיעור הדלקה אכתי ניהוש שמא נשאר כאן שמן שהקצה שידלק תוך השיעור, ועלה דחה דבכה"ג יש ברירה, כיון דהוי רק איסור מדרבנן, וה"ל נימא לענין נידו"ד וכנ"ל.

ה. ומצאתי בס"ד סיוע רבא לדברינו, דהנה ברבינו ירוחם (נתיב ט, ה"א) כתב וז"ל, נר חנוכה שהותיר בה שמן ביום א' מוסיף עליו ומדליקו ביום ב', וכן משני לג' וכן בשאר הימים, אבל אם הותיר ביום ח' עושה מדורה ושורפו בפנ"ע לפי שהוקצה למצוה ואסור להשתמש ממנו כ"פ במשנה והביאה בשאלות דר"א, וכן כתבו הגאונים שהשמן והפתילות אסור להשתמש בהן אחר שכבו דאיתקצו למצוה עכ"ל.

מיהו י"ל בזה, דהרי המג"א העלה כאן דשמן הנותר מנ"ח הו"ל דבר שיש לו מתירין, וספקו אסור, וא"כ שפיר י"ל דבדבר שיל"מ ליכא ברירה, ברם יל"ע אם בדרבנן אמרינן ברירה, עי"ש בנצי"ב (שם) ובמלא הרועים (ערך ברירה), ושנ"א (סי' צג), שו"מ (חלק ג, סי' ב), שע"מ (סוף הל' עירובין), ורמ"א (סי' תצה, סעי' ד).

הרי בהדיא, בדברי השאלות לא הוכיח אלא שמן הנותר, אבל בדברי הגאונים הוכיח בהדיא שמן ופתילות, דשניהם נאסרו אחר שכבו, הרי נתחוקו דברינו לדעתו לא נאסר רק השמן, ולדעת הגאונים נאסרו גם הפתילות.

אמנם י"ל בזה, דהנה מבואר בתוס' (תמורה, דף ל ע"א, ד"ה ואידך) דבדבר שניכר איסורו בתחלה לא סמכינן אברירה, ומבואר בספר מקור חיים (ר"ס תמה) דהיינו אפילו במידי דרבנן, [ועיין בספר כתונת פסים (ב"ק דיני ברירה פרט ג) עיי"ש"ה].

ו. ולהנבאר יבואר לן נמי היטב בס"ד מש"כ בספר כל בו (סי' מד) וז"ל, ושיורי הפתילות של כל הלילות נהגו להבעיין שלא לשום צורך ואע"פ שזוהר לפמש"כ הר"ף והרמב"ם שאמרו שמשיעבור זמנה מותר לכבותה או להשתמש לאורה עכ"ל, הרי חזינו דמידק דייק לה מהא דנהגו להבעיין שיירי הפתילות, ומינה הוכיח שהוא שלא לצורך לפמש"כ הרמב"ם והר"ף דמותר להשתמש אחר שיעור ההדלקה, אבל מהא דכתב השאלות לשרוף את השמן אחר חנוכה, והביא שם דבריו, לא הקשה דבריו סותר לדברי הר"ף והרמב"ם הנ"ל, דעלה שפיר אפשר ליישב כמש"כ הב"י, דלא אסר השאלות אלא מהנשאר שמן מתוך השיעור של הדלקה, אבל על שריפת שיירי הפתילות ליכא לתרוצי הכי, לכן מסיק דלהר"ף והרמב"ם הן מותרין.

וא"כ בנידון דידן הרי מותר השמן שהיה נשאר ביום השביעי הוי ניכר איסורו בתחלה לפני שהוסיף שמן ליום השמיני, א"כ לא מהני ביה ברירה, ובעינן למיחש שמא אחר שיעור ההדלקה אכתי נשאר מהשמן של יום השביעי וכנ"ל.

ז. ובעיקר הקושיא [דדברי השאלות סותרים עם דברי הר"ף], תמה בספר ערוך השלחן (סעי' יז), דהרי לפי לשון הטור אין כאן סתירה, דבואר לא נתקצה יותר מהשיעור, אבל בכאן ענין אחר הוא, והיינו שבכנשאר בראשון והניחה

ח. עכ"פ נתבאר, דנותר השמן דנ"ח אסור בהנאה וצריך לשורפו. אבל נותר הפתילות, הנה לפי דברי השו"ע מותרות בהנאה אחר גמר ההדלקה, ולפ"ד הר"ן י"ל דהפתילות ג"כ אסורות, והנה עי' פרמ"ג (סי' תרע, משב"ז ס"ק ד) דהעלה להלכה כי לכבוד ביה"כ נ"ל לכבוד השי"ת מותר לכו"ע להדליק נותר השמן דנ"ח.

ט. וארווחא ליישב בזה קושיית המפרשים בהא דאיתא בגמ' (שבת, דף מה ע"א), בעו מיניה דרב מהו למלטולי שרגא דחנוכתא מקמי חברי בשבתא, ואל"ל שפיר דמי שעת הדחק שאני וכו' כדי הוא רבי שמעון לסמוך עליו בשעת הדחק.

והקשו האחרונים, הרי ר"ש לא התיר אלא היכא דאיכא טעמא דהוא יושב ומצפה שיתכבה הנר ויוכל להשתמש בו, וא"כ הרי בנ"ח ליכא יושב ומצפה, דהרי השמן אסור בהנאה. ולדברינו י"ל, דדבריו קאי אשיירי הפתילות דמותרים.

נתיבות הש"ס

פנינים יקרים מתוך השיעור בנמרא בסדר 'עמוד היומי'

~ תענית עשרה בטבת בערב שבת, השלמת התענית, ורחיצה לכבוד שבת ~

א. הנה בגמ' עירובין (דף ט ע"ב) יש נידון רחב בענין תענית שחל בערב שבת, האם צריך להשלים תעניתו עד הערב, כאופן שיתענה לתוך השבת קודש. ובתוה"ד איתא בגמ', תניא א"ר יהודה פעם אחת היינו יושבים לפני ר' עקיבא ותשעה באב שחל בער"ש היה, והביאו לו ביצה מגולגלת ונגמעה בלא מלח, ולא שיהא טאב לאכול, אלא להראות לתלמידים הלכה ע"כ, אך מסיק הגמ' (דף מא ע"א) ש"מתענה ומשלים". ודבר מופלא כי התוס' (שם, ד"ה ביצה) בשם ר"ת, "יקבלה בידינו שרבי עקיבא היה חולה מסוכן וכו'", נמצא שגם ר"ע היה משלים התענית לולי דברי הרופאים.

ומצינו ג' שיטות בביאור הגמ' "מתענה ומשלים". א. כמרדכי (שם) כתב שאם "רוצה" להשלים "מותר" לו להשלים, אבל מוב יותר שלא להשלים, כדי שלא ליכנס לשבת כשהוא מעונה. וב"כ תוס' ר"פ (שם) ואו"י (שם). ב. הרישב"א (שם) כתב דחייב להשלים תעניתו עד הערב, וב"כ הרשב"א (שם), הראב"ד (שם), הר"ן (תענית, פ"ב), ריא"י (שם), רוקח (סי' ר), ראב"ה (תענית, סי' תתנח). ג. רבינו ירוחם (נתיב יח, חלק א) כתב לחלק, דבתענית יחיד אי"צ להשלים אם עשה תנאי, אבל בתענית ציבור חייב להשלים, וב"כ מהרי"ל (סי' קנז), וב"פ הרמ"א (סי' רמט, סעי' ד), מג"א (שם) א"ר (שם, סי' י), תו"ש (שם, סי' ט), שו"ע"ר (סעי' יב), וכך נוהגין.

ב. ולענין רחיצה בער"ש, הנה בשו"ת כת"ס (או"ח, סי' ק) נשאל מבנו בעל התעוררות תשובה, דהיות שכתב המג"א (פי' תקנ, סי' ג) שבכל הצומות ראוי לבעל נפש שלא לרחוץ, האם בער"ש שחל בו תענית ראוי לבעל נפש להחמיר ולא לרחוץ. והשיב, כי אדרבה, בעל נפש המהדר בכל ערב שב"ק לקיים מצוה זו של טבילה ורחיצה בחמין, מי התיר לו עתה להקל בזה, עיי"ש. ובשו"ת מהרשד"ה (חלק א, סי' נא) גם נשאל בזה, והשיב שקודם שנדפס שו"ת כת"ס הורה להחמיר בזה, אך אחר שנדפס קשה לו לאסור נגד מסקנת הכת"ס. וב"כ המשנ"ב (פי' תקנ, סי' י) להלכה "אם חל עשרה בטבת בער"ש, אין להחמיר ברחיצה בחמין לכבוד שבת".

הגאון רבי יהושע שפירא שליט"א

מו"צ כבית ההוראה

ומרבני ביהמ"ד 'לומדי תורה' - רמת שלמה

הגאון רבי עקיבא גשטמנר שליט"א

מו"צ כבית ההוראה

ודומ"צ בקהל חסידי ויוזנין, אלעד

שאלה: פרי שנתבשל כל צרכו, דהיינו שניכר במראיתו וגדלו שגדל כל צרכו, אבל טעמו מר וחמוץ, האם ברכתו בופה"ע או שהכל.

תשובה: אם נאכל ע"י הדחק נראה שיברך שהכל, ואם אינו נאכל אף ע"י הדחק, אין מברך כלל. ואם מתקן ונע' ראוי, יברך שהכל.

ביאור הענין: בשו"ע (סי' רב, סעי' ב) פסק וז"ל בשאר כל האילן (היינו חוץ מזהים וענבים וחרובים) משיוציאו פרי מברכין עליו בופה"ע, ובלבד שלא יהא מר וכו' עד שאינו ראוי לאכילה אף ע"י הדחק עכ"ל, ובמשנ"ב (שם, סקי"ח) כתב, דמבואר מזה דאם עכ"פ נאכלין ע"י הדחק אף שהמוצים ומרים הם כדרך פירות בקטנותם אפ"ה מברך עליהם ברכתם הראוי' ע"כ, ולפ"ז כ"ש בנידו"ד שנגמר כ"צ אם עכ"פ נאכל ע"י הדחק צריך לברך בופה"ע.

אמנם במשנ"ב (שם) הביא דעת החי"א והעוללות אפרים, דחולקים וס"ל דבמוצים אף שנאכלין ע"י הדחק מברך שהכל (ורק נמתקן מברך בופה"ע), ולפ"ז יש לדון בנידו"ד שנתבשלו כ"צ ושמראיתו וגדלו הוא ככל הפירות המבושלים אלא שטעמן נשתנה לקלוקל, אי דומה לנידון דהח"א, דהלאו הח"א מיירי בפרי שלא נגמר בישולו כ"צ ומחמת זה עדיין טעמו מר, אבל בענייניו שנגמר בישולו אפ"ה דמ"מ יברך בופה"ע. וליתר ביאור, דעיקר סברת הח"א מבו' בנשמ"א (סק"ה) דכיון דלא נגמר בישולם א"א לברך ברכתם הראוי', דאע"ג דמשיוציאו היו פרי, מ"מ זהו לענין האיסור לקוצצן בשביעית, אבל לענין אכילה בשביעית אסור, דהוי הפסד, וא"כ אף לענין ברכה אין לברך עליהם עד שיהא טעמם כראוי. ולפ"ז בנידו"ד צריך לברך בופה"ע, דאף לענין שביעית אפשר לאוכלו כך, דהוה הפרי ואין יכול להשתנות יותר למובה, ולפ"ז לכל הדעות הנ"ל מברך בופה"ע.

אך עדיין יש לדון דאולי דינם כסופי ענבים דמברך שהכל (שם, ס"ט), ובשו"ע הרב (שם, ס"ו) ביאר, דהואיל ונשתנו לקלוקל מחמת קור וכו' נגרעו וירדו ממעלתן לענין חשיבות הברכה וכו', ועכשיו שגדלו והגיעו לכלל פרי ונשתנו מברכין עליהם כברכת פת ותבשיל שנשתנו לקלוקל שהוא שהנ"ב עכ"ל, ולפ"ז י"ל דאף בענייניו, אף שנתבשלו כ"צ מ"מ כיון שנשתנו לקלוקל י"ל דהוי כפת ותבשיל שנשתנו לקלוקל, ולפ"ז צריך לברך שהכל בנידון רידן.

וכ"ל המתבאר הוא לענין נאכל ע"י הדחק, אך אם אינו נאכל אף ע"י הדחק, הו"ל כעין בעלמא ואינו מברך עליו כלל, אך אם מתקן באנו למחל' הפנ"א והעוללות אפרים [המובא במשנ"ב (שם, סקי"ט)] ובשעה"צ (שם, סקי"ט), דלהמ"א מברך שהכל ולהעוללות אפרים נראה דיברך העין, וע"כ משום ספקא בוודאי לא יברך אלא שהכל.

הנה, תחילת דברי החזו"א, כמה שהקשו האחרונים ומהם הבית אפרים (יו"ד, סי' סט) הובא בפ"ת (סק"ב), שבתוס' בברכות (לו, ד"ה לחם) ועוד ראשונים מבואר שגם לחלק לאדם אחד נחשב חלוקה, כלומר שאם עושה לחמים נפרדים לא מתחייב בחלה, ומאידך בהרבה ראשונים מבואר שלאדם אחד לא נחשב ע"מ לחלק, והבית אפרים מיישב שלכו"ע אם החלוקה היא גמורה שאין דעתו לצרפם שוב, הוי ע"מ לחלק ופמורה, אבל אם מחלק רק בלישה, ודעתו שלאחר מכן בומן האפיה יחזור ויצרפם בתנור, או שדעתו שלאחר האפיה יחזור ויצרפם בסל, אין זה ע"מ לחלק וחייבת, ובוה מיישב מנהג העולם להפריש חלה גם כשאופים לחמים קטנים לני הבית, מפני שחוזרים ומצרפים אותם אח"כ בתנור או בסל, והראשונים שדברו שלא מצטרף זה בסוג לחמניות קטנות שמבשלים אותם בקדירה ואינם מצטרפים זה לזה, ועל זה כתב החזו"א שאין זה נחשב לחלק רק אם יש קפידא גמורה שלא רוצה שישבו זה מזה מפני חילוק הטעמים, או מפני שהם שני בני אדם שבסתמא מקפידים שכל אחד יקבל חלקו וזו קפידא גם מצד הכמות, אבל אם עושה חלות נפרדות רק מפני שרוצה חלות קטנות יותר ולא מקפיד שלא ישבו זבי", לא חשיב ע"מ לחלק וחייב. ובמעדני מלך (על הרא"ש, בחל' חלה) כתב גדר אחר ברין של לחלק באדם אחד, שאם כוונתו לאפות חלק עכשיו וחלק לאחר זמן גם נחשב לחלק, ובספר חלת לחם [תלמוד החו"ד] מקבל את דבריו, וכן מביא הפתחי תשובה גם כשם התפילה למשה, אמנם מהאחרונים נראה שחלקו עליו.

ובוה מצאנו מקור לדברי החזו"א שחילוק בטעמים נחשב ע"מ לחלק, דעיקר הדבר שגם בעיסה גדולה שייך המושג לחלק גם באדם אחד, אם לא חוזר ומחבר [לדעת הבית אפרים] או שאופה חלק למחר [לדעת המעדני יו"ט, חלת לחם ותפילה למשה], והוא מחמיר יותר מהם שרק אם מקפיד שלא ישבו חשיב ע"מ לחלק, וא"כ מסתבר שגם הם מודים בוה שבחילוק לטעמים שונים נחשב ע"מ לחלק.

ואמנם יש אחרונים שלא חילקו כלל, ונקטו כסתמא שבאדם אחד לא חשיב ע"מ לחלק, הלבוש, הב"ח, הדרישה, והגר"א [במשניות, וכן בשו"ע, נוקט שנחלקו הראשונים ומכרעו שבאדם אחד שלא נחשב לחלק, וכתב שכן הוא מנהג העולם בכל הדורות], ויתכן שלדעתם גם ככה"ג שמחלק לטעמים לא נחשב לחלק, אבל אינו מוכרע, שיתכן שכשמיבת החילוק היא בעצם הפת מצד הטעמים גם הם מודים שנחשב ע"מ לחלק, ורק כשהחלוקה מפני הגודל סוברים שלא נחשב לחלק.

שאלה: כידוע שנשים מהדרות אחר קיום מצות הפרשת חלה, מנהג זה כבר מובא בפוסקים, עי' שו"ת משאת בנימין (סי' א) הובא בש"ך (יו"ד, סי' שכד, ס"ק ד), ולכן יש כאלו שמכנינות בצק גדול בשיעור חלה, ומאחר ואין להם צורך בכל הבצק לחלות, לוקחות חלק מהבצק למאפים אחרים, כגון מיני עוגות וכדומה, או שעושים עוגות שמרים בסוגים שונים של מילוי. ויש לדון האם ככה"ג יש חיוב הפרשת חלה, כיון שכעת הכל בצק אחד, או דלמא כיון שסוף הבצק להיחלק פמור מחלה, וכפי המבואר במשנה בחלה (פ"א מ"ז) ובשו"ע (סי' שכו, ס"ב).

תשובה: מעיקר הדין אין חיוב הפרשת חלה ככה"ג, וגם הרוצה להחמיר, יפריש בלי ברכה.

ביאור הענין: הנה הלש עיסה גדולה שיש בה שיעור, ע"מ לחלקה בעודה בצק לחלקים קטנים בלא שיעור, לא התחייבה העיסה בחלה. ומקורו במתני' (חלה פ"א מ"ז) לגבי חלוקה לאנשים נפרדים, כגו' נחתום, אמנם לא מבואר שם ברין אדם אחד שרוצה לחלק לטעמים נפרדים.

ובשו"ע (סי' שכו, סעי' א) כתב ע"פ הירושלמי לגבי הדין המבואר בחלה (פ"ד מ"א), שעיסות שונות שנלושו בנפרד וכעת התחברו ונשכו זו מזו, שאם מקפיד שלא יתחברו לא מצטרפים, וב' נשים תמיד מקפידות, ובאשה אחת אם מקפיד לא מצטרף, וכתב הפוש"ע (שם) ששייך דין מקפיד גם באיש אחד כשמקפיד שלא יצטרף כגון פת קיבר ופת נקיה, והתירו"ד מוסיף שגם אם בעיסה אחת יש כרכום ובעיסה אחת אין כרכום נחשב מקפיד, והביאו הרמ"א, ורואים שקפידא מחמת הטעם גם נחשב קפידא לענין שלא יצטרפו לשיעור.

אמנם שם מדובר בעיסות נפרדות שהתחברו ביניהם ע"י נשיכה, [ואפי' אם התחברו מאלהן נחשב חיבור דנקטין כדעת ר"י בירושלמי שם, ודלא כר"ל], אבל כיון שמקפיד לא מצטרפות, וגם קפידא בטעם נחשב קפידא, ועדיין לא שמענו משם לגבי עיסה אחת ע"מ לחלק.

והחזו"א (יו"ד, סי' קצח, סק"ג) כתב שעיסה שעשאוה ע"ד לחלקה לטעמים פמורה, ובכל טעם לא יהיה כשיעור נחשב ע"מ לחלק ופמורה, וכתב שם שגם באופן שחילוק הטעמים הם ע"י שמושח עליהם מבחוץ שמן וביצים וכדומה לא מצטרף, כלומר שצירף את שני הדינים, שאחרי שמצאנו שע"ד לחלק עיסה גדולה לב' אנשים פמורה, ומצאנו גם שעיסות קטנות שנשכו זמ"ז אם מקפיד עליהם מחמת שינוי בטעמם פמורות, ה"ה כשכבר היתה עיסה גדולה שמחלקה לטעמים נפרדים נחשב ע"מ לחלק ופמורה. ומבואר בוה כדברינו שבכה"ג אין חיוב הפרשת חלה, ונבאר בוה יותר, והאם אין חולקים עליו בוה.

נתיבות רבותי

לחג הנהגות ושבדות מנדולי הדור זצוק"ל

שמירת שבת כהלכתה ~

אחר מלחמת העולם השנייה, כשהתעוררה השאלה בדבר זמני השבת ביפן, היה בזה מבוכה גדולה בין גדולי הזמן ואכמ"ל, ושמעתי מפ"ק של הרה"ק בעל הבית ישראל מגור זי"ע כי אביו הרה"ק בעל האמרי אמת מגור זי"ע שלח אותו לזקני הגה"צ רבי דוד שפירא זצ"ל בעל הבני ציון - אשר כידוע היה מומחה עצום בעניני תכונה - לברר דעת תורתו בענין זה, והורה לשואלים לנהוג עפ"י תשובת הגה"צ זצ"ל (שנדפד בבני ציון ח"א, סי' יד).

~ ~ ~

פ"א הגיע לפני מרן הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל רב נכבד מחו"ל, והגיעו עמו בעלי חברה מסוימת עם מהנדסים טכנולוגיים וכו', והציגו לפניו מבנה של מכשיר חשמלי מסוים אשר ברצונם לייצר עבור שומרי שבת, והסבירו כי לדעתם לא יהיה חילול שבת בהשתמשות במכשיר זה מחמת כמה צדדים וכו'.

לאחר שהאריכו בפרטי הענין, הביע הגרש"ז זצ"ל פליאתו הרבה לנוכח גילוי המכשיר החדש, והביע השתוממותו איך ייתכן שמכניסים בטריות והמכשיר מתחיל לעבוד מעצמו... וכו' וכו', והיה נראה שאינו מבין כלל מה מדברים עמו... ואף שניסו להסביר ולבאר - לא הצליח מרן זצ"ל להבין במה מדובר... והיה לפלא... עד שהללו יצאו מביתו במפח נפש מבלי הצלחה יתירה.

אחר שיצאו את החדר, אמר לי מרן זצ"ל במתיקותו הנפלאה: 'וכי מה אתה חושב? אני הבנתי מהרגע הראשון מה הם רוצים... הם רוצים לייצר מכשיר חשמלי עם איסור חילול שבת החמור ולכתוב עליו באותיות גדולות 'בהכשר שלמה זלמן אויערבאך... איך אני יכול להסכים לדבר כזה?! מה עשית?', העמדתי פני 'תם' ושאינו יודע לשאול...

וסיים הגרש"ז בענוות חן: 'מ'ערגסטנס וועלן זיי טראכטן אז מיין מוח איז שוין געבעך שוואך... נ, דער שבת איז דאס נאטך ווערד... [תרגום: מקסימום הם יחשבו שהמוח שלי כבר נחלש... נ, השבת עוד שווה את זה...].

~ ~ ~

בא' הביקורים של מרן בעל שבט הלוי זצ"ל אצל מו"ח זצ"ל, האריכו במו"מ של הלכה בענין הארכת המחוגים של ה'שעון שבת' (עי' המו"מ בזה בהליכות משה (פרק טו, סעי' יב)) ואכמ"ל, ותוך הדברים נענה מו"ח זצ"ל ואמר 'הנה אף שיש צדדים להקל בזה עפ"י הלכה, מ"מ יש לחשוש לחינוך הילדים, וכי מה יאמרו הצאצאים? ראינו איך האבא שיחק עם המזגן או החשמל בשבת... ולך תסביר להם שזה רק 'שעון שבת' וכו'... איזה פנים יש לזה?!...'

נענה אליו הגר"ש וואזנר זצ"ל: 'אכן, גם אני דעתי נוטה לאסור לגעת בשעון שבת מהאי טעמא גופא, וכך גם בהרבה מהשאלות שבאים לפני חוששני מה יאמרו צעירי צאן ומה ילמדו מזה לדורות הבאים!..'

נתיבות ההלכה למעשה

המשד

מ"מ העלו הפוסקים דהיינו דוקא כשהישראל עשה כן באקראי, אבל במומר לחלל שבתות יש לאסור לעולם גם לאחרים, וכמוש"כ הפרמ"ג (סי' שכה, א"א ס"ק כב) דמומר לעכו"ם שבישל במויד בשבת עבור ישראל אסור התבשיל לעולם, וביארו הפוסקים דהה"ג במומר לחלל שבתות, וכמוש"כ בתשו' כת"ם (או"ח, סי' ג), והאריך בזה מו"ד מרן הגאב"ד זצ"ל בתשו' מנח"י (חלק ג, סי' עט) עי"ש, ולפ"ז יש לאסור בנידו"ד.

אמנם בנידו"ד, שזה צורך גדול, ולא היה נזק כלל לשלוח לו מייל זה דוקא בשבת, ואדרבא המקבל איכפת לו על כך שזה נשלח בשבת ולא ניהא לי' כלל בזה, יש מקום לצדד היתר, לפמש"כ המהרש"ל ביש"ש (פרק ז דהולין, סי' נט) והו"ד ב"ז (יו"ד, סי' צמ, ס"ק י), לענין ביטול בששים במויד, דברלא ניהא לי' לא נאסר לאחרים.

והאמנם הגרעק"א (שם) הביא דמבואר מתשו' הריב"ש (סי' צח) לאסור אף ככה"ג, וכן הוא דעת הפר"ח (סי' סט, ס"ק יג), אך האוה"ח הק' בספרו פרי תואר (שם, ס"ק ד) הסכים למהרש"ל, כמוש"כ שם הפרמ"ג (שם, משב"ז ס"ק י), וכן החכמ"א (כלל נב) הביא דעת המהרש"ל והט"ז הנ"ל.

ועכ"פ חוי לאימרופי בצירוף שיטת הגר"א (ריש סי' שיה) דמעשה שבת במויד מותר אף לעצמו למוצ"ש בכדי שיעשו, וכאשר צירף זאת המ"ב אף במעשה במויד כמבואר בשע"צ (סי' שלט, ס"ק כד).

ממילא חוי לאימרופי כאן בשעת הדין והצורך להקל במוצ"ש בכדי שיעשו, דנקמינן כן אף בישראל מומר, וכמוש"כ במנח"י (שם).

[וידועים מה שדנו הפוסקים לענין מפעל שעובדים בשבת, שהאריכו בזה הפוסקים, ויעיין עוד בתשו' מחזה אברהם (חלק א, סי' מה) ובקה"י (חלק ב, סי' ז) והליכות משה (שבת, פרק ה, ביאורים ס"ק כד) מה שהאריכו בזה, וזה אבל כ"ו ל"ש כ"כ בנידו"ד].

מודעה רבה לאורייתא

בשמחה רבה הננו להודיע לשוחרי תורה והלכה

כי לרגל ימי השובבי"ם יתקיימו בס"ד

סדרת שיעורים בהל' טהרה

מפי מורינו הרב שליט"א

בהיכל ביהמ"ד יד הרמ"ה - מידי יום חמישי, בשעה 20:30

המרכז לתורה והוראה יד הרמ"ה

רחוב הרב זיליטני 4 רמת שלמה ~ טל': 02-5715727

זמני קבלת קהל

בוקר: 8:30-9:15

צהריים: 13:45-14:15

ערב: 18:45-19:45

זמני השיעורים

שיעור בגמרא: 19:45

שיעור הלכה: 20:15

שב"ק אחד"צ: הצי שעה קודם הדח"נ

נדבת ידידנו הנערץ

הרה"ח רבי אהרן יהושע ווייס שליט"א

גולדס גרין, לונדון יצ"ו

לברכה והצלחה

לעילוי נשמת

הרבנית הצדקנית

מרת גיטל שרה בת הגה"צ רבי דוד ע"ה

א"ח הגה"צ רבי יהודה אריה דייטש זצ"ל

ראש ישי' אנשי מעמד ונשיא המרכז לשיעורי תורה בארה"ק

נלב' ע'ו' טבת תשס"ז

נדבת ידידנו הנערץ

הרה"ח רבי שלמה זלמן אייכלר שליט"א

רמת שלמה - ירושלים

לרגל שמחת אירוסיתו בתו תחי'

ולברכה והצלחה